

5. Даниленко В. П. Лексико-семанти-ческие и грамматические особенности слов-терминов / В. П. Даниленко // Исследования по русской терминологии. – М.: Наука, 1971. – с. 7–67.

6. Даниленко В. П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М.: Наука, 1977. – 246 с.

7. Кияк Т.Р. Науково-технічний переклад (теоретичні та практичні аспекти) / Кияк Т.Р. // Іноземна філологія, 1992. — вип. 104. — 141 — 150 с.

8. Кияк Т.Р. Проблеми української термінографії. Старі уроки в нових умовах / Кияк Т.Р. // Вестник Харьковского политехнического ун-та. — № 19, 1994. — Выпуск I. — с. 191-198.

9. Лейчик

В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура. Изд-е 4 / Лейчик В. М. – М.: Книжный дом «Либроком», 2009. – 256 с.

10. Наконечна Г. Українська науково-технічна термінологія: історія і сьогодення / Наконечна Г. – Львів: Кальварія, 1999. – 110 с.

11. Татаринов В. А. Общее терминоведение: Энциклопедический словарь / Российское терминологическое общество РоссТерм / В. А. Татаринов. – М.: Моск. лицей, 2006.– 528 с. – (Библиотека журнала «Русский Филологический Вестник», Т. 44).

12. Указатель терминологических диссертаций: справочное пособие / [С. В. Гринев-Гриневиц, В. П. Гринева, Л. П. Минкова, Т. Г. Скопюк].

Сирьк О.М. Генезис украинской терминологии в железнодорожном деле: функциональные особенности. В статье проанализировано развитие украинской терминологии отрасли железнодорожного транспорта, предложены пути решения отдельных вопросов функционирования украинской железнодорожной терминологии как отдельной терминосистемы современного украинского литературного языка.

Ключевые слова: терминология, железнодорожная отрасль, терминосистема украинского языка.

Siryk O.M. Genesis of the Ukrainian terminology in the railway business: functional features. The article analyzes the development of Ukrainian railway industry terminology, proposed solutions to specific issues of functioning of the Ukrainian railway terminology as a separate terminological modern Ukrainian literary language.

Keywords: terminology, railway industry, terminological of Ukrainian language.

УДК:631.331.93(091)(4)(73)

СОРТІВНИЧО-НАСІННЄВА СПРАВА У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА США (20-ті рр. XX ст.)

Тарабрін О. Є., д-р сільгосп. наук, **Євтушик Р.В.**
(Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН)

На основі аналізу друкованих матеріалів висвітлено розвиток буряківництва у країнах Західної Європи та США у 20-ті рр. XX ст. Розглянуто діяльність сортівничо-насіньових установ та їх основні напрями роботи. Встановлено, що у післявоєнний пе-

ріод робота насінницьких фірм була спрямована на відновлення посівних площ фабричного насіння й покращення врожайності місцевих сортів, а провідні насінневі центри були зосереджені у Західній Європі.

Ключові слова: цукрові буряки, сорт, насіння, сортівничо-насіннева справа.

Цукрові буряки є важливою технічною сільськогосподарською культурою, яка протягом всього періоду розвитку буряківництва зазнала значних змін як за формою коренеплоду, так і за асиміляційною поверхнею й за вмістом цукру.

Застосування відповідних методів у селекційній роботі дозволило вченим сформувати нові вихідні форми буряків, а у подальшому й продуктивні сорти, що дало змогу збільшити вихід кінцевого продукту – цукру, який був предметом експорту ряду країн.

Після завершення Першої Світової війни відновлюється сортівничо-насіннева справа у ряді країн Західної Європи та США. Збільшується кількість посівних площ під дану культуру, що сприяло активізації ринку насіння. Крім цього, на світовому ринку виділяються найбільші експортери сортів цукристого й врожайного характеру, які були зосереджені у Європі. Тому необхідно здійснити аналіз розвитку сортово-насінневої справи у 20-х рр. ХХ ст. в країнах Західної Європи й США.

На початку 20-х рр. найкращого розвитку буряківництво набуло у країнах Західної Європи. Так, у Чехословаччині створено ряд станцій, серед яких найбільшою популярністю користувалися фірми Добровіце, Запотіл та Воганка, які випускали сорти переважно врожайно-цукристого напрямку, що конкурували з найбільш цукристими сортами польської й російської селекції [1, с. 328].

Успіхи у селекції цукрових буряків у Чехословаччині пов'язані з науковою діяльністю селекціонера Бріма (директор фірми Воганка), під керівництвом якого проведено вивчення розвитку й зберігання буряків, їх анатомії, біоло-

гії, фізичного й хімічного складу. Вченим розроблені відповідні методи відбору у селекційній роботі. Проведення систематичних наукових досліджень дозволило науковцям станції Воганка протягом 1900-1927 рр. збільшити середню цукристість з 16 до 22,5 %, а вагу коренів – від 500 до 600 грамів [1, с. 329].

Таким чином, створення відповідних наукових центрів з вивчення цукрових буряків та застосування відповідних селекційних схем дозволило насінневим фірмам збільшити врожайність й конкурентну спроможність місцевих сортів на світових ринках. Результатом проведеної роботи фірм стало збільшення у країні загальних посівних площ цукрових буряків у 1930 р. до 237, 038 га, а збір цукру до 1125690 т на рік [2, с. 421].

У Польщі найбільш відомими насінневими центрами після війни були фірми Янаш та Буцинського, які мали насіння буряків з високою цукристістю. Під керівництвом професора Заленського після Першої Світової війни було організовано селекційну станцію та фірму Гранум, яка також мала кращі насінневі матеріали [3, с. 44].

Сорти цукристого і врожайного напрямку мали селекційні станції Удичська та Сандомирська. В основному фірми експортували свої сорти до США та Іспанії, що свідчило про їх конкурентну спроможність, ефективність вирощування та резистентність до різних кліматичних зон.

Таким чином, після Першої Світової війни у Польщі відбувається поживлення й збільшення виробництва бурякового насіння, головним чином для експорту. Крім цього, збір цукру починаючи з 1920 – 1924 рр. зріс на 45 000

тон [4, с. 8]. Оскільки Польща наприкінці 20-х рр. експортувала значну кількість цукру, а для збільшення виходу кінцевої продукції цукрових буряків необхідні сорти цукристого характеру, то економічна політика країни сприяла швидкому збільшенню площ фабричних посівів кращих насінневих матеріалів, які реалізовували на місцевих й світових ринках.

Найбільш розвинута сортівничо-насіннева справа була у Німеччині на фірмі Раббетге-Гізеке у Клейн-Ванцлебені, яка була однією з провідних експортерів бурякового насіння у світі [5, с. 20]. Головним чином це пов'язано із наявною у фірми лабораторією, на якій проводилася ряд досліджень: визначення сухих речовин на рефрактометрі, вміст азоту, а кількість індивідуальних аналізів становила 20 000 на день [1, с. 330]. Вченими лабораторії розроблено паспортизацію кожного досліджуваного зразка цукрових буряків, у якому відображено польові спостереження й лабораторні дослідження, а також анатомічні характеристики аналізованих рослин на різних стадіях розвитку.

Кількість дослідних ділянок становила 18 000, а лабораторія могла вивчати і оцінювати до мільйона коренів на місяць. Насінневі господарства Клей-Ванцлебене за рік давали до 16 000 тон бурякового насіння, яке експортувалося до Європи, США, Австралії та Азії [1, с. 331].

Таким чином, розроблена відповідна схема досліджень на фірмі дозволяла отримувати кращі лінії цукрових буряків та виробляти насінневими господарствами значну кількість посівного матеріалу для потреб внутрішнього ринку й експорту.

Загальні показники зростання продуктивності німецьких сортів відображені у праці А. Архимовича (1932), де вказано, що збір цукру з коренеплодів у 1929-1930 рр. становив 16,38 кг із 100

кг буряків (середнє значення по Німеччині), коли у 1898 р. даний показник становив 15,20 кг, а середня врожайність збільшилася від 227 dz/га (1924 р.) до 284 dz/га (1930 р.) [6, с. 252].

Тобто, діяльність фірм була направлена на виведення більш врожайних сортів із високими показниками цукристості, що сприяло розвитку цукрової промисловості Німеччини. Значної уваги вчені приділяли агротехніці вирощування сортів, які були вибагливими до удобрень та вегетаційних умов. Варто зазначити, що країна мала найбільші посівні площі цукрових буряків у Західній Європі, які у 1930 р. становили 463,180 га, а збір цукру – 2,528, 951 т за рік [2, с. 421].

Важливим центром сортівничо-насінневої справи у Франції була фірма Вільморена, розміщена у Верьєрі. Система відбору на фірмі базувалася на використанні інцухту й гетерозису, а браковка і добір ліній здійснювався: за утилітарними ознаками (якісний сік, форма кореня); за однотиповими морфологічними ознаками (стійкість до церкоспорозу, мозаїки); за характером реакції на умови середовища (грунт, підживлення, клімат); за накопиченням цукру у коренеплодах [1, с. 332]. Крім цього, на фірмі продукувалися лінії з витягнуто-конічними формами кореня, які характеризувалися високою цукристістю. Серед менших насінневих фірм на ринку Франції були відомі такі: Се, Меннесон, Бурдон, Леглан, Депре, Воганка, які також виробляли значну кількість продуктивних сортів [7].

Однак найбільш цукристими й врожайними були сорти фірми Вільморена, які протягом чотирирічних випробувань показали найкращі результати за цукристістю – 17,95 % та за збором цукру з гектару посівів – 5674 кг/га (табл. 1) [8, с. 26]. Посівні площі Франції у 1930 р. займали третє місце у Західній Європі та становили 256950 га, а збір цукру 1196182 т [9, с. 421].

Таблиця 1
Середня врожайність французьких сортів за 1921-1924 рр. [8, с. 26]

Назва сорту	Цукристість, %	Збір цукру кг/га
Vilmorin B	17,95	5674
Wohanka	17,947	5409
Bourdon	17,91	5498
Rabethge & Giesecke	17,86	5559
Say	17,46	5303
Mennesson	17,30	5626

Таким чином, французькі фірми мали власні сорти із сталими продуктивними характеристиками, що позитивно впливало на збір кінцевої продукції буряків – цукру, а впровадження у практику відповідних селекційних методик дозволяло збільшити врожайність посівного матеріалу.

Після Першої Світової війни у США активізувалися тенденції до створення незалежного американського насінництва. Так, на початку 20-х рр. ХХ ст. основна кількість насіння для зрошуваних територій вироблялася у штаті Колорадо, Юта, Каліфорнія, а для незрошуваних – у штаті Мічіган й Огайо [10]. Однак починаючи з 1922 р. виробництво насіння різко скоротилося до 1129 акрів у порівнянні з 1921 р. – 3699 акрів [1, с. 328]. Основними причинами зниження виробництва була висока ціна на робочу силу та низька врожайність місцевого насінневого матеріалу, що призвело до збільшення собівартості вирощування місцевих сортів у порівнянні з імпортованими.

Наприкінці 20-х років у США селекція цукрових буряків велася рядом приватних та державних установ, що свідчило про активізацію виведення власних місцевих сортів для внутрішніх ринків й зменшення кількості імпортованого насіння.

Серед державних установ провідне місце у виведенні сортів належало: Інституту Іста Ленсінга у Мічігані, Інституту Логена в Юті, Девіса – у Каліфорнії, Форт Колінс – в Колорадо, Ріверсайд – в Каліфорнії, а з приватних – Денвер та Бурякоцукрова компанія в Арканзаській долині, які проводили розмноження власних сортів [1, с. 329].

Головним чином робота установ була направлена на створення резистентних сортів для різних кліматичних умов США та на подолання монополії закордонних матеріалів на американському ринку. Тому насінневі господарства розширювали площі фабричних посівів та створювали відповідні дослідницькі лабораторії для аналізу коренеплодів.

Отже, основними завданнями буряководів Європи після Першої Світової війни було відновлення посівних площ цукрових буряків й фабричного насіння до передвоєнного рівня. Встановлено, що серед європейських країн найбільші сортівничо-насінневі фірми знаходилися у Німеччині, Чехословаччині та Франції. Визначено, що основними експортерами насіння цукрових буряків на світові ринки у 20-х рр. ХХ ст. були насінневі фірми Німеччини, Франції та Польщі.

У США в 1922-1923 рр. активно розвивалися місцеві фірми з виведення власних сортів, що пов'язано із зменшенням імпортованого насіння з Європи. Однак вже у наступних роках збільшується експорт європейських сортів, які переважали американські за врожайністю й ціною, що негативно вплинуло на насінницькі фірми США. З'ясовано, що наприкінці 20-х рр. у Сполучених Штатах Америки створено ряд наукових центрів державної та приватної власності, які розпочали роботу із виведення власних продуктивних сортів цукрових буряків. Створення відповідних наукових установ державного й приватних рівнів сприяло відновленню селекції цукрових буряків, розвитку

сортівничо-насіenneвої справи та збіль-

шенню цукристості культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Паншин Б. А. Сортоводство сахарной свеклы / Б. А. Паншин. – К. : УНИС, 1931. – 356 с.

2. Prinsen Geerligs H. C. The European Beet Sugar Crop of 1931-32 / H. C. Prinsen Geerligs // The international sugar journal. – London, 1932. – Vol. XXXIV. – № 407. – P. 421-424.

3. Паншин Б. А. Из впечатлений заграничной поездки / Б. А. Паншин // Вестник сахарной промышленности. – К. : Сахаротрест, 1923. – Кн. 21. – № 6. – С. 26-46.

4. Ландо В. М. Світове виробництво цукру за кампанії 1922-23 р. / В. М. Ландо // Вісник цукрової промисловості. – К. : Цукротрест, 1923. – Кн. 18. – № 3. – С. 5-9.

5. Ландо В. М. Современное положение сахарной промышленности Германии / В. М. Ландо // Вестник сахарной промышленности. – К. : Сахаротрест, 1923. – Кн. 16. – № 1. – С. 13-26.

6. Архимович А. Очерки достижений немецких селекционеров сахарной и кормовой свеклы / А. Архимович // Наукові записки з цукрової промисловості. – К. : ДЕРЖВИДАВ, 1932. – Кн. XV. – С. 251-253.

7. Saillard E. La graine de betteraves et la betterave en France en 1924 / E. Saillard // C. R. Ac. Sci. – Paris, 1925. – № 11.

8. Паншин Б. А. Успехи французского свекловичного сортоводства / Б. А. Паншин // Бюллетень сахаротреста. – М., 1926. – № 3 (35). – С. 25-28.

9. Mikusch G. European crop estimate for 1931-32 / G. Mikusch // Facts about sugar. – N. Y., 1931. – V. 26. – N. 10. – P. 421-422.

10. Fusz E. Zuckerrübensamen-erzeugung und Züchtung in N. Amerika / E. Fusz // Deutsche Zuckerind, 1927.

Тарабрин А.Е., Евтушик Р.В. Сортоводно-семенное дело в странах Западной Европы и США (20-е гг. XX в.). На основе анализа печатных материалов отражено развитие свекловодства в странах Западной Европы и США в 20-е гг. XX в. Рассмотрена деятельность сортоводно-семенных учреждений и их основные направления работы. Установлено, что в послевоенный период работа семеноводческих фирм была направлена на восстановление посевных площадей фабричных семян и улучшение урожайности местных сортов, а ведущие семенные центры были сосредоточены в Западной Европе.

Ключевые слова: сахарная свекла, сорт, семена, сортоводно-семенное дело.

Tarabrin O.E., Yevtushyk R.V. Selection in Western Europe and USA (20's. of the XX cent.). On the base of printed materials the development of beet cultivation in Western Europe and USA in the 20's. of the XX century has been reported. Activity of selection institutions and their main work has been considered. Has been found that in the postwar period, work of seed companies was aimed to restoring the factory seed acreage and yield improvement of local varieties and leading seed centers were concentrated in Western Europe.

Keywords: sugar beet, variety, seed, selection